

SLOVENSKI

UČITELJ.

Glasilo „Učiteljskega društva za slovenski štajer.“

Izhaja 5. in 20. vsakega meseca na celi
pol in velja za celo leto 3 gld., za pol
leta 1 gld. 60 kr.

|| Za oznanila se plačuje od navadne ver-
stice, če se natisne enkrat, 10 kr., dvakrat
14 kr., trikrat 18 kr.

Dopise sprejema odbor „Učiteljskega društva za slovenski štajer.“

Štev. 24. V Mariboru 20. decembra 1876. Letnik IV.

Koncem leta 1876.,

ko moramo vabiti zopet na novo naročevanje, dovoljujemo si našim spoštovanim čitateljem in dobrim prijateljem spregovoriti nekoliko obširnejšo besedo, in sicer v tej nadi, da boče dobro sprejeta pri vseh, katerim je namenjena. — Štiri leta že izhaja „Slovenski učitelj“, štiri dolga leta potuje po svetu in se ponuja slovenskim učiteljem. Večinoma je bil dobro sprejet, rad bran in spoštovan, vsaj pri onih, ki so izdajateljem enako v resnici vneti za napredek slovenskega narodnega šolstva in za boljše stanje slovenskih učiteljev. Prinašal je različno gradivo za šolsko rabo in za razjasnenje raznih šolskih razmer. Priobčeno gradivo je bilo po večjem tako, kakoršni so njegovi sodelovalci — slovenski učitelji, katerih izdelke smo vsikdar radi priobčevali, čeravno se vsem to in ono morda ni dopadalo. Toda mi smo tega načela, da morajo časopisi tudi v adnice biti raznim pisateljem — začetnikom, h katerim se prištevamo skoro vsi Slovenci, ki smo po šolah le slabo svojega materinega jezika se učili. V poslednjem času smo pa tudi morali marsikaj došlega prederžati in skrivati pred belim dnevom, ker so začele razne gosposke tudi šolske liste marljivo čitati, iskaje v njih prestopkov zoper brezštevilne §§. Čeravno ima naš list obilo prijateljev, in tudi obilo duševnih podpornikov, namreč sodelavcev, vendar bi radi s to številko daljno njegovo izhajanje pretergali. Zakaj pa? Vsaj ne morejo slovenski učitelji, večinoma še

slabo dotirani, toliko časnikov, toliko raznih društev podpirati, toliko novih knjig kupovati — in potem še v skerbi biti radi svojega domoljubja in bati se gotove zamere pri raznih predstojnikih. Najboljše bi radi tega bilo, da bi se oba slovenska učiteljska lista v enega samega združila. Toda za bodoče leto se na eni strani to porazumljenje še ni moglo dognati, na drugi strani je odbor „Učiteljskega društva za slovenski Štajer“ obvezan, da „Slovenskega učitelja“ še v bodoče izdaja.

Zavoljo tega pa vabimo torej na naročbo našega lista tudi za leto 1877. z uljudno prošnjo, da se nam naročnina, ako le mogoče, naprej pošlje. Ob enem pa ponavljamo še to priserčno prošnjo, da bi nam vsi naročniki poslali vso **zaostalo** naročnino, ki znaša za leto 1874., 1875. in 1876. nad **600** gld. Vsled tega je pa tudi odbor „Učiteljskega društva za slovenski Štajer“ v precejšnji zadregi, ker mu ni bilo mogoče, da bi bil vse tiskovne stroške poplačal; zelo neljubo mu je, ko bode moral radi počasnih plačevalcev z novo došliimi novci stari dolg poravnati. Podpi-
rajte nas torej, prijatelji, lepo Vas prosimo!

Vsa naročnina naj se izvoli pošiljati društvenemu blagajniku, g. Štefanu **Kovačič-u**, nadučitelju v Središči (Polstrau).

Občna zgodovina

za višje razrede narodnih in meščanskih šol.

V nemškem jeziku spisal prof. dr. Netolitzka. Poslovenil Ivan Lapajne.

Novi vek.

(Dalje.) *Keneč*

§ 17. Marija Terezija.

Leta 1745 je imela Marija Terezija to veselje, da je bil njen soprug **Franc I.** od volilnih knezov za nemškega cesarja izvoljen. Potem so bila mirna leta, v katerih je velika kneginja v marsičem cesarstvo popravljevala. Podpiral jo je njen izvrstni minister **Kavnice**. Sredi izpeljevanja mnogih modrih planov je bila motena s sedemletno vojsko. Pruski kralj **Friderik** je čul o sovražni zvezi Avstrijske, Ruske, Francoske in Sakske zoper Prusijo. Zato je hipoma z vojsko napadel Saksonsko. V tej vojski se je skazal **Friderik** izvrstnega vojskovodjo, ker se je bojeval zoper veliko moč, in vendar je večinoma zmagoval.

Občutljivo je bil pobit blizo Kolina (1757) in od maršala Lavdona pri Kunersdorfu (1759). V spomin na zmago pri Kolinu je cesarica ustanovila vojaški red Marije Terezije.

Vsled oslabljenja obeh oblasti se je sklenil leta 1763. mir y Hubertsburgu (grad na Saksonskem), vsled katerega je Slezija ostala lastnina Friderika.

Dve leti potem je umrl cesar Franc I, kateremu je bila Marija Terezija tako udana, da je do svoje smrti (1780) černo obleko v znamenje žalosti nosila. Vladala je 40 let. — Čeravno je Marija Terezija veliko z vojskovanjem truda imela, vendar je v svojih deželah jako veliko na korist svojih podložnikov storila. Največ je skerbela za omiko in odgojo mladine. Pomnoževala je narodne in višje šole. Odpravila je natveznico (Folter), sužnost in tlako zmanjšala. Marija Terezija je bila med vsemi vladarji najboljša, kar jih zgodovina pozna. Bila je prava mati svojim podložnikom.

§ 18. Cesar Jožef II.

Jožef II. sin velike cesarice Marije Terezije, je bil rojen l. 1741. Njegov čverst in velik duh se je že v mladosti dal spoznati. Na nemški prestol je bil l. 1765 izvoljen, ob enem je bil sovladar z Marijo Terezijo. Po smrti poslednje je pa postal, 39 let star, samovladar avstrijskih deržav. Jožef II. je bil izverstni izgled plemenitih knezov, pravi oče svojega ljudstva. Po mnogem potovanji po svojih deželah jih je dobro spoznal, še predno je vladu nastopil. V koč ubornega kmeta je večkrat pogledoval, še celó za plug je bil pri neki priliki prejel, da je s tem pokazal, kako spoštuje kmetski stan, ki je prva podlaga deržavi.

Tudi tuje deržave si je bil ogledal. Bil je namreč v Rimu, Napolju in Florenci, poznal je Francosko, Špansko in Švico in bil tudi na Ruskem.

On je živel samo za to, da bi velikost in moč svoje dedne deržave povzdignil. Najplemenitnejše delo njegovo je bil tolerantni ukaz, po katerem je protestantom in judom enake pravice s katoličani dovolil. Druga postava, po kateri se je Jožef II. velikega dobrotnika izkazal, je bila, da je sužnost (nesvobodno podložnost) popolnem odpravil. Skerbel je za oberti in industrijo ter pospeševal kupčijske razmere. Vsa mesta so se v poslednjem obziru začela bolj gibati. V glavnih mestih je ustanovil bolnišnice, ubožnice in odgojelišča za sirote. Odpravil je pa veliko nepotrebnih samostanov in iz dobljenega denarja je ustanovil nove potrebne cerkve in šole.

Te in enake naredbe so napotile papeža Pija VI. o veliki noči leta 1782 v Beč. Celi mesec je tu ostal in Jožef II. ga je v cesarskem dvoru z veliko slovesnostjo pogostoval, in imel je priliko prepričati se o najčistejših namenih cesarja Jožefa II.

Nov kazenski zakonik je prišel na svetlo, ki ni bil več tako strog, in v katerem se je sodba na smert omejila; vendar je bil cesar Jožef II. tega načela, da pred postavo so vsi enaki. Pomnoževal in zboljševal je šole, ter skerbel za dobre učitelje. Nemški jezik, katerega je bolj čislal od francoskega, je hotel pri vseh narodih npeljati. Pa ravno to njegovo prizadevanje je pri nenemških narodih naletelo na velik upor.

Temu velikemu knezu pa ni bila sreča jako naklonjena. Njegove novosti se niso dopadale niti Ogrom niti Nizozemcem, kateri so mu poslednje leto njegovega vladanja veliko britkosti delali. Tudi je bil še naposled v turško vojsko zapleten.

Umerl je 20. februarja 1790. Njemu je sledil brat Leopold II.

Cesar Jožef II. je bil zelo zlahtna duša. Javno je rekel, da rojstna predstva brez zaslug nemale nobenega pomena, v njegovih očeh so mu bili vsi ljudje enaki. On sam se je o razmerah priprostega ljudstva osebno prepričati hotel, in pomagal je, kjer le mogel, kakor to stori pravi človekoljub.

Vert na Dunaji, ki je bil samo plemenituikom odločen, odperl je za vse ljudi z napisom: „Vsem ljudem za razveseljevanje posvečen kraj od njihovega častitelja.“

Ko so se zlahtni gospodje pritoževali, da nimajo več prostorčka, kjer bi bili nemotljeni med seboj, odgovoril jim je cesar: „Ako bi hotel jaz samo med svojimi, sebi enakimi živeti, moral bi se podati v kapucinsko rakvo, kjer moji pradedi počivajo.“

Za svoje dobre namene užival je le pogosto nehvaležnost, kar je tudi sam previdel. „Na moj grob“, tako je umirajoči cesar govoril, naj se napiše, da tu počiva knez, čegar nameni so bili najčistejši, pa je imel to nesrečo, da so mu vsi načerti spodleteli. Še le njegovi potomci so začeli njegove zasluge prav čislati.

§ 19. Friderik Veliki.

Sveteča zvezda v teh časih je bil tudi Friderik II., kralj pruski, in nevarni protivnik Avstriji. Po svojem očetu je bil podedoval dobro vojsko, precejšnje zaklade in urejeno državno upravo. Sam se je pa potrudil, da je pruski državi pridobil veljavo v Evropi.

Potem ko si je Šlezijo stalno pridobil, znal je skozi 23 let mir ohraniti in v tem času je veliko koristnega storil za svoje dežele. Vladal je 46 let in v tem času svojo državo dobro uterdil, čeravno se ni v dosego svojih namenov pravih sredstev posluževal.

V svojih prostih urah pečal se je z učenimi in duhovitimi možmi. Ljubil je pesništvo, godbo in znanosti, posebno zgodovino. Ljubil pa ni skozi in skozi svojega nemškega maternega jezika, dopadala se mu je marveč francoska omika, kajti govoril in pisal

je večinoma francoski in najrajše s Francozi občeval. Umerl je v svojem 74. letu (1786).

§ 20. Francoska revolucija.

Oskerbovanje francoskega kraljestva je bilo vsled obilnih vojsk Ljudovika XIV. in velike potrate Ljudovika XV. v jako slabem stanju. Bil je v tem obziru velik nered in denarja je od leta do leta bolj primanjkovalo. Davki so strašno rastli in tlačili največ ubogo ljudstvo, le plemenitniki so imeli najboljše državne službe. Iz teh slabih razmer nastala je velika nezadovoljnost in razdraženost.

Ljudovik XVI. (1774—1793), oženjen z Marijo Antoneto, hčerjo Marije Terezije, je imel odkritoserčno voljo, pomagati svoji državi, toda bil je preslab za to. Naposled nastane punt in druhal pariška je naskočilo Bastilo, star grad, v katerem so ječe bile (1789). Vsled tega so plemenitniki iz Pariza se izselili.

Kralj je stanoval v gradu Versailles (Versé), dve miljii od Pariza. Prikazovati so se začela republikanska zahtevanja, katera so vzbujali posebno tako zvaní Jakobinci. Kralj je videl svojo nevarnost, zato je hotel zbežati iz dežele. Toda blizo meje ga je spoznal nek poštar, in kralja so kot vjetnika v Pariz tirali. Prevratna stranka je kraljestvo odpravila in Francosko za republiko razglasila. Nesrečni kralj je bil na smert obsojen in umorjen leta 1793 (pod gvilotino). Ista žalostna osoda je doletela kraljico Marijo Antoneto. Zdaj je začela strašanska vlada na Francoskem. Z veliko kervoločnostjo se je razsajalo proti vsem prijateljem kraljestva. Najhujši je bil Robespierre. Vse se je odpravilo in pokončalo, kar je spominjalo na star red. Novo časoslovje ali nova doba se je vpeljala, začeni računiti s prvim dnevom republike, nov koledar z novimi mesci in dnevi se je vpeljal, še celó kersčansko vero so bili odpravili. Naposled so se pa razsajalci sami sperli in med seboj vojskovali, sam Robespierre je bil ob glavo djan. Angleška, Avstrija, Pruska, Sardinija, Španska in Nemška — vse te države so se obrnile zoper Francosko, pa vendar so Francozi povsod zmagovali; še celó nemških pokrajin ob Reni so se bili polastili, premagali Holandsko in Belgijo, uderli na Nemško in gospodovali čez vso Italijo.

§ 21. Napoleon Bonaparte.

Napoleon Bonaparte je bil leta 1769 v Ajaccio (Ajačo) na otoku Korziki rojen, njegov oče je bil odvetnik. V vojaških šolah se je že odlikoval, posebno je napredoval v matematiki in zgodovini. V vojaški službi pa se je povzdigoval od stopinje do stopinje vojniške časti, 17 let star je bil poročnik že in 24 let star pa general. To visoko mesto si je bil s svojimi izverstnimi vspehi pridobil pri oblaganju Tulona. Oženil se je bil z udovo nekega generala in njena rodovina mu je pripomogla, da je dobil verhovno poveljstvo nad armado na Laškem.

Tukaj se je bojeval z izverstnimi vspehi, da je kralj sardinski moral z njim mir skleniti. Na svoje vojake je imel neznan upljiv, znal je v njih častilakomnost obuditi, pa tudi jim je bil sam izgled velike pogumnosti. Junaško delo njegovo je bilo naskok na most čez Ado pri Lodi. Če ravno so avstrijski vojaki neprenehoma streljali, derl je s svojimi granadiri naprej z vsklikom: „Živila republika“ in Avstrijci so se morali umakniti. Ta zmaga je vso Italijo s strahom navdala.

Leopoldu II. je sledil na Nemškem in Avstrijskem prestolu Franc II. (1792). Ta je poslal zoper Bonaparta izkušenega generala Wurmser-ja, toda ta se je moral veliki francoski moči vdati in jej terdnjavo Mantvo izročiti. Bonaparte je derl potem urno skozi Štajersko in Koroško proti Beču.

Med temi vojskami na Italijanskem je bil junaški brat cesarjev, nadvojvoda Karol, francosko vojsko na Nemškem večkrat pobil, da se je unstran Rene umakniti morala. Naloženo mu je potem bilo, da bi Francoze tudi na jugu krotil. A ker tega ni mogel, sklenilo se je s Francozi pomirje v Ljubnem (Leoben, 1797) in potem pa mir v Kampo Formio. V tem je bil cesar Belgijo in Lombardijo Francozom odstopil, a zato dobil republiko Beneško, katero je bil Bonaparte premagal.

Francozi so se zdaj oroževali zoper Angleško. Da bi vznemirjal Vshodno Indijo, ki je bila francoska, šel je Bonaparte v Egipt (1798). V tej vojni je dobil otok Malto in mesto Aleksandrijo. Napotil se proti Kairi, zmagal Mameluke pri piramidah in vzel ravno omenjeno mesto. Bonaparte je šel tudi čez Sueško ožino, da bi si Sirijo podvergel. Prišel je tudi do mesta Št. Jean d'Acre (St. Žan Dakr.), pa se je moral vrniti, ker se je bila kuga med njegovo vojsko pričela. Francoska republika je vedno bolj kazala svojo moč in oblast. Francozi so vzeli papežu Piju VI. njegove dežele in je spreobrnili v rimsko republiko; papeža samega so pa kot jetnika peljali na Francosko, kjer je tudi umrl. Vsled te prevzetnosti so se Avstrija, Rusija in Anglija zopet zvezali zoper Francoze. Osem mesecev so te oblasti dobro zmagovale nad francosko republiko. Kar se Bonaparte poverne nazaj na Francosko, ker je bil s takim veseljem sprejet, kakor da bi bil on mož, ki bode Francoski zopet pomagal. S pomočjo svojih zvestih vojakov odpravil je takratno državno svetovalstvo in državno vlado ter vpeljal novo ustavo (24. dec. 1799), v kateri je bila njemu kot prvemu konzula vsa državna oblast na deset let izročena.

In res se je vojna sreča zdaj popolnem na francosko stran obrnila. Rusija se je bila z Avstrijo in Anglijo razdvojila; Bonaparta se je bilo torej največ le z Avstrijo bojevati. Nekako tako kakor Hanibal je šel čez Alpe v Italijo, kjer je Avstrijance pri Maringu odločno pobil. Z enako srečo so se bojevali Francozi na Nemškem. Za to je bil primoran cesar

Franc, skleniti s Francozi mir (Luneville 9. februarja 1801), v katerem se je poterdil mir Campo Formio in Francozom še odstopile pokrajine ob levem bregu Rene.

Tudi Anglija je sklenila mir. Bonaparte je skerbel zdaj za notranji red in stranke na Francoskem zedinjeval, ter skerbel za marsikaj, kar je ljudstvu koristilo. Ob enem je gledal na to, da bi si pridobil samovladarstvo. 2. avgusta 1802 mu je bil konzulat za vse njegovo življenje izročen. Od tega častnega zaupanja do cesarske krone je malo manjkalo. Senat ga je iz hvalečnosti 18. maja 1804 za dednega cesarja Francozov razglasil. Napoleon I. je tudi papeža nagovoril, da ga je v Parizu za francoskega kralja kronal.

Ker je pa samovoljno z evropejskimi deželami postopal, je napotilo druge oblasti do nove zveze zoper njega. Taka samovoljnost njegove velike moči je bilo to, da se je postavil za kralja Italije in svojega pastorka Evgena podkralja laškega imenoval. Napoleon se nemudoma napoti z vojsko proti Reni, da bi Avstrijo zopet zavernil. Prišel je celo do Dunaja in vzel to mesto 11. novembra 1805. Obernil se je na Moravsko, kjer so bile avstrijske in ruske trupe pod vodstvom svojih cesarjev; pa v biki pri Slavkovem (Austerlitz, 2. decembra 1805), kjer so si trije cesarji nasproti stali, premagal je Napoleon. Skleniti se je moral z njim mir Požunski.

Avstrija je pripustila v tem miru Beničansko na Italijo, Tirolsko na Bavarsko, svoja posestva na Švabskem tudi Bavarskemu, Virmenbergu in Badnu, Bavarsko in Virmenberško ste postali kraljestvi, Badensko pa nadvojvodina, kajti te dežele so se bile z Napoleonom združile. To zmago je porabil Napoleon tudi za to, da je obdaroval svoje sorodnike. Napolitansko si je bil pridobil in ga izročil svojemu bratu Jožefu. Iz holandske republike je naredil kraljestvo in ga izročil svojemu mlajšemu bratu Ljudoviku. 12. julija 1806 se je šestnajst nemških knezov odpovedalo nemškemu cesarju in kraljestvu, združilo v zavezo, ter Napoleona pripoznali za svojega protektorja (varuha). S tem je bil konec storjen tisočletnemu nemškemu cesarstvu. Cesar Franc II. je odložil čast nemškega cesarja, in pred že (l. 1804) prevzel naslov: Franc I. cesar Avstrijski.

Napoleon je sklenil tudi Prusko ponižati. Združene Pruse in Saksonce je bil pri Jeni in Auerstädtu (14. okt. 1806) premagal in prišel v Berlin. Volilni knez Saksonski se je na to ločil od Pruske in za to dobil kraljevski naslov. Prusija je sklenila s Francozi nesrečni mir v Tilsitu, v katerem je morala odstopiti vse dežele med Labo in Reno in dežele, ki so bile popred poljskega kraljestva. Iz poljskih provinc je Napoleon ustanovil kraljestvo Varšavsko, katero je izročil Saksonskeemu kralju. Iz dežel med Labo in Reno in še iz drugih je ustanovil

kraljestvo Westfalsko, ki ga je dal svojemu najmlajšemu bratu Hironimu.

Na Portugalskem je odstavil kraljevsko rodovino, na Špan-skem je odstranil Burbone in špansko krono izročil svojemu bratu Jožefu, in svojega svaka Murata je imenoval za napo-litanskega kralja. Španjolci so se pa hrabro branili tlačitelja in zapodili novega kralja, ravno tako čversto so delali Portu-galci. Po vsem pirinejskem polotoku je razsajala vojska, ki je po petih letih s tem končala, da so Francozi deželo zapustiti morali.

Cesar Franc I. je to zamotanje Napoleonovo na Španskem porabil za novo vojsko zoper tega zmagovalca vsega sveta. Napoleon je prišel na Bavarsko in nadvojvodo Karola primoral, da se je umaknil na Česko in Dunaj je bil padel že drugokrat v francoske roke. Nadvojvoda Karol pa je prišel med tem pred Beč in tu pri Aspernu dosedaj nepremagljivega Napo-lena pervikrat premagal. Vendar je Napoleon svojo vojsko hitro pomnožil in potem zopet zmagal pri Vagramu. 14. ok-tobra 1809 sklenil se je v Schönbrunnu dunajski mir, v katerem je Avstrija Francozom 2000 kvadr. milj odstopila.

Za hrabre Tirolce, ki so bili svojo deželo trikrat od Ba-varcev oslobodili, se je bilo odpuščenje v tem miru pogodilo; toda Andrej Hofer, pogumen Tirolec se je še dalje bojeval, toda bil izdan in premagan. Francozi so ga bili v Mantovo od-peljali in ustrelili. Napoleon je stal zdaj na verhuncu svoje velike moči. Nihče se mu ni upal zoperstavljati, on je ravnal poljubno s prestoli in deželami. Manjkal je pa cesarju lastni sin, kateri bi mu bil naslednik na prestolu. S svojo prvo ple-menito ženo Josipino ni imel otrok, zato se je poročil z nad-vojvodino Marijo Ljudoviko (l. 1810), hčerjo cesarja Franca I. Potem je dobil l. 1811. sina, kateremu je dal naslov kralja rimskega. Napoleon je hotel imeti svetovno kraljestvo. Rusija edina mu je bila še na potu.

Prusijo in Avstrijo si pridobi Napoleon, da se združen z njima bojuje proti severnemu Rusu. Rusi so bili pri Borodini premagani in umaknili so se do Smolenska nazaj. Napoleon je šel v Moskvo, toda Rusi so bili mesto sežgali in Francozi niso mogli tu prezimiti. Vračali so se nazaj in hodili po pusti deželi, kjer jim je živeža primanjlo. Terpeli so lakoto in mraz in ruski kosaki so jih hudo nadlegovali. Napoleon je zapustil ostanke svoje vojske in se vernil nazaj v Pariz. Prusija se je najprvo pripravljala, da pribojuje izgubljeno svobodo. Kralj Friderik Viljelm III. je klical ves narod na boj in sklenil zavezo z Rusijo, h kateri je tudi Švedija in Anglija pristopila. Napoleon je konec aprila 1813 zopet z vojsko prekoračil Reno in zmagal pri Lützen-u in Bautzen-u. Avstrija je hotela posredovati; toda brez uspeha. Zato je pa tudi Franc I. svojemu zetu vojsko

napovedal, da bi vendar Evropa k miru prišla. Francozi so bili potem večkrat pobiti. Napoleon je Napoleon vse svoje trume pri Lipsiki zbral, pa bil tu 16. in 18. oktobra 1813 odločno premagan. Avstrijski vojskovodja je imel verhovno poveljstvo tudi nad rusko in prusko vojsko. Zedinjeni monarhi, Franc I. Avstrijski, Aleksander I. Ruski in kralj Friderik Viljelm III. Pruski so bili sami navzoči.

Napoleon je iz Lipsike hitro pobegnil prek Rene domu. Ponujeni mir je Napoleon odbil, zato so zavezniki l. 1814 šli čez Reno na Francosko in po mnogih kervavih bitkah pridejo 31. marca 1814 v Pariz, kjer je senat na ukaz zaveznikov odstavil Napoleona in njegovo rodovino od francoskega prestola. Napoleonu so izročili otok Elba kot samostojno kneževino, in njegovi soprugi pa vojvodine Parma, Piacenza in Guastala. 5. maja je bil na francoski prestol postavljen Ljudovik XVIII., ki je dobil Francosko v tistem obsegu, kakor je bila pred revulucijo. Da se je vse poravnalo, sklical se je na Dunaji shod (kongres). V tem se je med drugim določilo, da stopi na mesto prejšnjega nemškega kraljestva „zaveza nemška“, obstoječa iz 38 samostojnih držav. Napoleon se je iz otoka Elba zopet vzdignil in prišel 20. marca 1815 v Pariz, odkoder je Ljudovik XVIII. zbežal. Na Dunaji zbrani monarhi zberó svoje vojske in se podajo na Francosko. Na Italijanskem so premagali Avstrijci Murata, ki je bil Napoleonove stranke; bil je potem, ko se je Napolja polastiti hotel, ustreljen. Napoleon se je pa na Nizozemskem bojeval s Prusi in Angleži, katere je najprej premagal, a potem so se ti združili, da so Napoleona popolnem pobili pri Waterloo-u. Enajst dni po tej bitki so zavezniki drugkrat prišli v Pariz. Napoleon je bil pa po sklepu evropskih oblasti peljan na otok Helena v Atlanskem morji, kjer je po prestanih velikih bolečinah 5. maja 1821. umrl.

Zdaj so tudi njegovi sorodniki vse krone in dežele zgubili. Njegov sin „kralj rimski“ je umrl pri svojem dedu Francu I. Napoleonovih kosti prah so pa prinesli v Pariz l. 1840, kjer so ga slovesno shranili v cerkvi invalidov.

Da bi se mir stalno vzderžal, sklenili so monarhi Avstrije, Rusije in Prusije „sveto zavezo“, v kateri so obljubili, drug drugega podpirati in svoje deržave v kerščanskem duhu vladati.

§ 22. Napoleon III.

Po smrti Ljudovika XVIII. sledil mu je brat Karol X. (1824—1830). Pod njegovo vlado izbijale so naredbe njegovega ministerstva veliko nevolje. Ministerstvo je radi tega hotelo ljudstvu s tem vstreči, da si je Francoska pridobila Algir v Afriki. Vendar je bilo nezadovoljstvo tako veliko, da je nastal l. 1830 v mesecu juliju punt. Tri dni je trajal boj po pariških ulicah, kraljevske trume so bile deloma pobite, deloma so pa

na stran ljudstva pristopile. Karol X. se je na to za-se in za sina prestolu odpovedal. Deržavni zbori so pa vojvodo Ljudovika Filipa Orleanskega za kralja izvolili. Ljudovik Filip pa je imel neprenehoma boje, nekoliko s priverženci stare dinastije (legitimisti) nekoliko z republikanci. Na ta način so bili vedni prepiri. 22. februarja 1848 nastal je v Parizu punt. Vojaške trume so se združile z ljudstvom; Ljudovik Filip se je na korist svojega vnuka, grofa Pariškega, odrekel prestolu. Toda ljudstvo ni hotelo od hiše orleanske nič vedeti, pripodilo je iz Francoskega in drugo francosko republiko pod vodstvom Lamartina oglasilo.

Tudi pod republiko so bili prepiri in boji po Parizu. Že 10. decembra 1848 je bil z veliko večino glasov princ Ljudevit Napoleon Bonaparte za predsednika republike izvoljen. Ljudevit Napoleon je bil drugi sin nekdanjega kralja holandskega, brata Napoleona I. Rojen je bil leta 1808. Za časa propada strica, komaj 7 let star, moral je iti v prognanstvo. Živel je več let na gradu svoje matere v Švicii in stopil kot stotnik v armado. Po smerti „kralja rimskega“, pozneje vojvoda Reichstadtskega je bil on postavni ded Napoleonove družine. Dvakrat se je skušal postaviti za vladarja francoskega, zato je bil v ječo do smerti obsojen. 6 let je bil zapert, toda kot zidar preoblečen se mu je posrečilo na Angleško zbežati. V drugi francoski republiki je zmagal prejšnjega predsednika Cavaignac in bil torej sam predsednik. Leta 1851 se mu je posrečilo, da mu je bilo predsedništvo na deset let izročeno. Pa že decembra 1852. so ga dednega cesarja Francozov proglasili. Imenoval se je Napoleon III., ker je „rimskega kralja“ kot Napoleona II. uračunil.

§ 23. Nikolaj I. in Krimska vojska.

Leta 1852. je zasedel ruski prestol Nikolaj I. On je pospeševal enako svojemu predniku vse, kar more pospeševati blagostanje deržave. Na izhodu si je skušal pridobiti vedno več in več upljiva in dežel.

Že leta 1828 je bila rusko-turška vojska. Cesar Nikolaj je obsedel Moldavijo in Valabijo in Turke tudi v Aziji napadel. Turki so se hrabro branili. Leta 1829 je šel ruski general Dijebič čez Balkan, vzel Adrijanopol in se napotil proti Carigradu. Sultan je na to sklenil mir, v katerem ste se Donava in Prut kot meje med obema deržavama določile. Leta 1830 so se uperli Poljaki z veliko vstajo. Dijebič je hitel z veliko rusko vojsko Poljake krotiti; ti so si sicer hrabro bojevali, pa pri Ostrolenki vendar bili premagani. General Dijebič je hitro potem na koleri umerl. Za njim je knez Paskevič Varšavo premagal in vstajo popolnem potlačil. Poljakov se je na to mnogo izselilo na Angleško, Francosko in celo v Ameriko. Paskevič je bil postavljen za

namestnika v Varšavi. Leta 1846 je nastal punt tudi v Krakovi, na to se je ta slobodna državnica Avstriji pridrla.

Cesar Nikolaj je Turkom leta 1853 zopet vojsko napovedal, ker se je Sultan branil, Rusiji v to privoliti, da bi gersko-katoliški narodi v Turčiji pod njenim varstvom bili. Rusi so prekorali mejno reko Prut. Bili so pa na več krajev od Turkov pobiti, in zahodni oblasti, Francoska in Angleška ste se zvezali s Turčijo, da se ne bi Rusija preveč podstopila. Tej zavezi je tudi Sardinija pristopila. Avstrija se ni boja sicer udeleževala, a postavila je svoje trume v podonavske kneževine. Zahodne oblasti so Rusijo na polotoku Krimu popadle, da bi imenitno terdnjavo Sebastopol dobile. Zavezniki so potem še večkrat zmagovali. Pa velik dež in zima sta nadlegovala njih trume zelo. Prezimali so na Krimu in nadaljevali oblegovanje Sebastopola.

2. marca 1855 pa nagloma umerje cesar Nikolaj, kateremu je sledil sin Aleksander II. Francozi in Angleži so pod vodstvom maršala Pelissier-a vzeli Sebastopol, da si so sami velike zgube imeli (8. septembra 1855). 30. marca 1856 je bil sklenjen v Parizu mir. Po tem je Rusija Sepastopol sicer dobila, toda se zavezala, da ne bode ob Črnem morji mornarskih arsenalov (orožnic) imela, in tudi ne več ladij nego Turčija.

§ 24. Revolucije na Dunaji, na Ogerskem in Laškem.

Po 43letnem vladanju je umerl Franc I, cesar Avstrijski, leta 1835. Njegov naslednik je bil njegov sin Ferdinand I, ki je bil že leta 1830 na državnem zboru v Požunu za ogerskega kralja kronan.

Leta 1848. so bile revolucije po vsej Evropi; tako tudi na Avstrijskem. Tirjatve so bile: Ljudsko zastopstvo, tiskovna svoboda, pravica zborovanja, narodna vojska (nationalgarda), verska svoboda. Vsled vstaje na Dunaji 13. marca 1848 moral je državni kancelar knez Metternich Dunaj zapustiti in na Angleško potegniti. Cesar Ferdinand je na to času primerno ustavo obljubil. Ob istem času so se delali v Milann poskusi, da bi se Italija od Avstrije odtergala. Kralj sardijski Karol Albert, postavil se je na čelo Lombardov in vzel Milan. Benetke so se pa za republiko proglasile. Vsa mesta, Mantova in Verona so se vstaji pridružila. Rim in Napoli napovesti Avstriji vojsko. Stari maršal Radecki pa zmaga pri Kusto ci vstajnike, vzame Vičenco in Milan.

Zdaj je bilo sklenjeno pomirje, katero je pa Karol Albert porabil za novo oboroževanje. — Pri Novari pa ga je Radecki z nova premagal, in na to je sledil mir (1849). Karol Albert je izročil vlado svojemu sinu Viktor Emanuelu, sam pa je šel na Portugalsko, kjer je umerl.

Tudi na Ogerskem se je vnela kervava vojska, namreč med Madžari in Jugoslovani. Madžari so poleg tega hrepneli

po polnej neodvisnosti, za kar jih je zgovorni Košut navduševal. Ban hervatski Jelačić je na Ogerskem zmagoval, zato mu je cesar izročil oblast čez Ogersko in razpusil ogerski državni zbor. Sočutnosti do Ogrov so pa vzbudile na Dunaji 8. oktobra 1848 novo revolucijo; cesar je zapustil svojo rezidenco in se podal v Olomuc. Knezu Windischgrätzu, ki je bil že popred upor na Českem potlačil, izročeno je bilo verhovno poveljstvo, in njemu se je Beč po tridnevnem boju udal. Ogri, ki so hoteli Dunajčanom na pomoč priti, so bili pri Švehatu premagani. Cesar Ferdinand I. je zdaj vlado izročil svojemu osemnajstletnemu stričniku Francu Jožefu I. Vojska se je zdaj nadaljevala proti Ogrom, ki so se bojevali pod vodstvom Görgeya.

Istočasni upor na Laškem je bil vzrok, da se ni mogla dežela popolnem podverči. Zato se je Rusija na pomoč pozvala. Avstrijski generali Hainav in Jelačić z ruskim maršalom Paskevičem so bili upor zadušili. Görgey je položil orožje pri Vilagosu avgusta 1849. Košut, in polski generali Bem in Dembinski, ki so za Ogre se bojevali, so pobegnili čez mejo na Turško, druge glave vstaje so bile na smert obsojene.

§ 25. Francosko-italijanska vojska zoper Avstrijo, 1859.

Po krimski vojski ni bilo takega prijateljstva med Rusijo in Avstrijo. Timveč se je pa Napoleon III. približeval Aleksandru II. To je svedočil novoletni govor (1859) Napoleona III. avstrijskemu poslancu v Parizu. Na prihodnjo vojsko je kazalo njegovo (Napoleonovo) oboroževanje, ženitev njegovega stričnika, prince Napoleona, s hčerjo Viktorja Emanuela in naposed sardinska oboroževanja. Sardinski minister Kavur je poleg tega javno se izrazil, da boče Italijo od tuje vlade oprostiti. Med tem, ko je avstrijska vojska Tičino prekoračila pod poveljništvom grofa Gyulaj-a, prišli so v Genvi že Francozi na suho in Napoleon sam je na pomoč hitel.

Gyulaj se je po dveh nesrečnih bojih moral nazaj čez Tičino umakniti. Francozi so mu tako hitro sledili, da so ga 4. junija 1859 pri Magenti zopet pobili, da si so tudi sami velike izgube imeli. Zmagovalec, francoski general Mac Mahon, je dobil za to naslov: vojvoda Magentski. 8. junija sta prišla Napoleon III. in Viktor Emanuel v Milan. Gyulaj je moral skoro vsi Lombardijo jima pripustiti. Cesar Avstrijski se je na to sam k vojski podal, da bi se poskusil z zavezniki v glavni bitki. Ta je bila 24. junija pri Solferinu. Čeravno se je sam cesar v nevarnost podal in čeravno so avstrijski vojaki čudovito hrabro se bojevali, so vendar se umakniti morali. V tej kervavi vojski je 300.000 mož s 500 kanonami se bojevalo.

Na to je ponudil Napoleon avstrijskemu cesarju nenadoma pomirje. Pri osebнем sestanku v Villafranki (12. jul. 1859) sta se pogodila o miru, ki je bil stalno sklenjen v Zürich-skem

miru (1860), po katerem je Avstrija odstopila Lombardijo, katero je dobil kralj sardinski.

§ 26. Vojska v Schleswig-Holsteinu.

Že leta 1848 je imela Nemčija radi vojvodin Schleswig in Holstein vojsko z Danskim Friderikom VII. Danski kralj je namreč ti dve pokrajini k svoji državi pridružit hotel. Že takrat so nemški vojaki raznih knezov pomagali Schleswigu in Holsteinu, toda brez uspeha. In od leta 1851—1863 so bili ti dve vojvodini Dancem nekoliko podložni, in Danci so v nemške kraje Schleswiga vpeljevali danski jezik. Ko je Kristijan IX. leta 1863 danski prestol zasedel, podpisal je skupno ustavo za Dansko in Schleswig, in s tem Schleswig svoji državi pridružil. Velevlasti Pruska in Avstrijska ste zahtevali, naj se ta ustava prekliče, a ker se to ni zgodilo, napovedali ste vojsko Dancem in avstro-pruske trupe so korakale proti severju.

Prusi in Avstrijanci so bili v posebnih bitkah na suhem in na morji premagali Dance. Avstrijsko vojsko je zapovedoval general Gablenz, ladijevje pa admiral Tegetthof.

Po kratkem prenehanji se je boj zopet nadaljeval, a Danci so bili na novo pobiti. Na to se je sklenil (30. oktobra) 1864 mir. Kralj Danski se je vsem pravicam do vojvodin Schleswig in Holstein odpovedal.

§ 27. Vojska na Nemškem in na Laškem, 1866.

Radi odškodovanja pri vojski Schleswig-Holstein se Prusija in Avstrija niste mogli porazumeti. Zato je nastala celó kervava vojska med prej prijateljskima državama. Avstriji se je bila večina nemških oblasti pridružila. Na pruski strani pa je bila Italija. Prusija je hitro delovala, poslala je vojsko na Hanoversko, Saksonsko in v Kurhessen. Upirali se jej te države razen Hanovera skoro nič niso. Avstrija je zbrala svojo armado (severno) na Českem pod verhovnim poveljništvom generala Benedeka. Prusi so avstrijsko armado na treh straneh zgrabili in je v več bitkah potolkli, odločno pa 3. julija pri Kraljevem gradu.

Na to so se pomikale pruske vojne čete brez upora proti Beču. Naposled, ko se je zopet na nov boj blizu Požuna pripravljalo, sklenilo se je pomirje.

Na Laškem, ki se je ob enem proti Avstriji bojevalo, je prišlo že 24. junija do glavne bitke pri Kustoci, kjer je zmagal avstrijski nadvojvoda Albreht. Italijani so bili tudi na morji nesrečni. Pri otoku Visu (Lisa) so se sprejele avstrijske in italijanske vojne ladije, a zmagal je bil sovražnik, avstrijski admiral Tegetthof popolnoma. Tudi Garibaldi ni s svojimi prostovoljci pri napadu Tirolu nič opravil.

S posredovanjem Francozov se je začela v Nikolsburgu gledé miru pogajati, ki je bil potem sklenjen v Pragi. V tem miru je Avstrija odstopila od nemške zaveze in privolila v prevranavo Nemčije brez njenega udeleževanja. Schlezwig-Holstein je Prusiji popolnem pripustila, Benečijo pa Italiji. Pruska je poleg tega dobila: Hanoveransko, Kurhesko in Nasav ter Frankobrod ob Majnu.

§ 28. Cesar Maksimilijan Mehikanski.

Najimenoitnejša španska naselbina v Ameriki je bila Mehiko. Španija je pa ondi vedno huda tlačiteljica bila. To je bilo vzrok nezadovoljnosti. Leta 1822 je bil Iturbide za mehikanskega cesarja izvoljen, ker je pa ta svojo oblast odložil, bila je potem republika vpeljana. Ko se je on vnovič hotel za cesar postaviti, bil je vjet in vstreljen. Leta 1856 je Španija pripoznala mehikansko republiko. Toda v tej deželi so bili vedni strankarski boji, prepiri in revolucije. Zato sklenijo Španija, Francija in Anglija pogodbo, po kateri hočejo te vlasti skupno vravnovati to deželo. Ker so pa druge vlasti spoznale, da ima Napoleon posebne namene s to deželo, pripustile so njemu vso to zadevo.

Francozi so se v Mehiki bojevali in osvojili v poldrugem letu terdnjavo Pueblo in 10. julija 1863. glavno mesto Mehiko. Predsednik republike Juarez je bil med tem mesto s svojo armado zapustil. Francozi so na to sklicali zbor mehikanskih velikašev; ta je na prigovarjanje Napoleonovo državo za cesarstvo razglasil in avstrijskega nadvojvodo Ferdinanda Maksimilijana za cesarja izvolil.

Maksimilijan je bil sin nadvojvode Franca Karla in brat cesarja Franca Josefa I. Rojen bil leta 1832 na Dunaji. Že kot otrok je imel veliko veselja do mornarstvo in bil v vseh znanostih dobro izobražen. On je podvzel več potovanj po morji in leta 1854 je bil postavljen na čelo avstrijske marine (mornarske vojske). Leta 1857. je bil general guvernér lombardijsko-beneškega kraljestva in se poročil z belgijsko kraljevsko hčerjo Karloto.

Od leta 1859. je živel mirno na svojem gradu Miramar pri Terstu. Leta 1863 je pa obljubil sprejeti ponujeno mu mehikansko cesarsko krono.

Leta 1864 (12. junija) je Maksimilijan prišel slovesno v Mehiko. Vladati je začel z vso resnobo in poštenostjo, da bi red napravil v razrušeni deželi; pa vendar se mu to ni posrečilo. Manjkalo mu je denarja, da bi mogel svoje načerte izvršiti in republikance umiriti. Predsednik je boj z veliko serditostjo nadaljeval zoper cesarsko vojsko, v kateri je bilo mnogo avstrijskih in belgijskih prostovoljcev. Severno-amerikanske svobodne države niso hotele pripoznati cesarja Maksimilijana. Napoleon je naposled previdel, da bi se znal zamotati v velike vojske,

zato je še on odtegnil svojo pomoč in svoje vojake nazaj v Evropo poklical, da je Maksimilijan sam ostal. Cesarica Karlota je bila zastonj prišla k Napoleonu v Evropo prigovarjat ga za daljno pomoč.

Cesar Maksimilijan se je zdaj sam bojeval s svojimi sovražniki. Republikanci so dobivali mesto za mestom. Cesar se je s svojimi malimi trumami hrabro bojeval, in se posebno sam pravega junaka skazoval. Toda po izdajalstvu je padel v roke svojih sovražnikov, ki so ga djali pred vojaško sodnijo in ga ustrelili. 19. junija 1867 končalo je njegovo življenje; z njim sta padla njegova zvesta generala Mejia in Miramon. Na dan Maksimilijanove smerti so dobili Mehikanci zopet svoje glavno mesto. Juarez je bil za predsednika republike pripoznan. Umerl je leta 1872.

§ 29. Nemško-francoska vojska (1870—1871).

Zadnji pruski vspehi od leta 1866 so vzbujali zavist in nevošljivost Francoske, zlasti radi rastoče pruske moči. Francoska vlada je pri vsaki priliki iskala vzrokov, da bi pruski z vojsko pretila. Malostna stvar je bila, radi katere se je vojska vnela med omenjenima državama. Španjolci so bili leta 1868 svojo kraljico Izabelo s prestola pregnali. Špansko krono so ponujali različnim princem, toda zastonj. Naposled so hoteli izvoliti za kralja nemškega princa Leopolda Hohenzollerskega. Ker je bil ta princ pruske kraljevske rodovine, bal se je Napoleon III. prevelikega pruskega upljava in žugal z vojsko. Da ne bi se evropski mir kalil, odpovedal se je knez Hohenzollerski že naprej tej volitvi. S tem pa francoska vlada še ni bilo zadovoljna. Francoski poslance na pruskem dvoru je celó zahteval, da se mu obljubi, da pruski kralj svojim sorodnikom nikoli ne bo dovolil, španske krone sprejeti. Vsled tega je bil razserden pruski kralj in ni hotel več avdijence dovoliti francoskemu poslancu, kar je smatral Napoleon za razžaljenje in se za vojsko pripravljaj. Napoleon je mislil, da bo imel opraviti samo s Prusom, pa zedinile so se vse države zoper njega. Oboroževanja so se tako hitro veršila na Pruskem pod generalom Moltkom, da so pruske vojne pred stale ob Reni, nego francoske. Napoleon je s svojim princem sam bil pri armadi; od začetka je imel mali uspeh, toda pozneje je bila francoska armada pod vodstvom maršala Mak Mahona popolnoma pokončana. Druga močna nemška armada pod vodstvom pruskega princa Friderika Karla je šla na terdnjavo Metz. Francozi so bili v dveh bitkah od nemške armade pobiti in naposled je bil maršal Bazaine (Bazén) v terdnjavi Metz obkoljen. Francozi so na to na drug način si hoteli pomagati, toda bili v veliki bitki pri Sedanu tako pobiti, da se je cesar Napoleon pruskemu kralju kot jetnik ponudil in se 100.000 mož francoske armade sovražniku vdalo.

Sredi septembra je stala nemška armada pred Parizom, kralj Viljelm je v gradu Verzelskemu stanoval. Zdaj je pa francoski narod vse svoje moči zbral. Komaj je bil Napoleon na Nemško odpeljan, oklicali so Francozi republiko, ter vse moške na boj pozvali. Pariz se je čudovito branil, na severju so se pa zbirale velike čete, katere so se z nemškimi bojevale. Še celo vzetje Strassburga in terdnjave Metz ni spravilo Francoze v obup. V največji zimi se je bojevalo. Armade so prišle tudi od juga in od vseh strani se je napadal nemški sovražnik, toda vse zastonj. Vse armade francoske so bile pobite, in naposled se je moral sklepati mir z Nemei in dopustiti, da so šli v glavno mesto Pariz. Na prigovarjanje bavarskega kralja so ponudili nemški knezi zmagovalnemu pruskemu kralju nemško cesarsko krono in tako je bilo nemško cesarstvo z nemško krono zopet postavljeno. Sklenjeni mir v Versaillu in Frankobrodu je donesl nemškemu cesarju 5 milijard frankov in dve lepi pokrajini: Alzacijo in Lotaringijo ter stari deržavni mesti Strassburg in Metz.

Francoska republika si je bila izvolila za predsednika Thiers-a, pozneje Mac Mahona. Napoleon pa ni dolgo živel po svojem propadu, umrl je l. 1873 na Angleškem blizu Londona.

Dopisi.

Iz Hočja pri Mariboru. Uže več ko pol leta nimamo tretjega učitelja, a najemščino za šolsko sobo vendar plačujemo. Eden učiteljev je prosil iz Koroškega, ali baje ni bil od dežel. šolsk. sveta poterjen, ker ni znal dovolj slovenski. Tako je prav; švabi naj švabom služijo. Slovenski učitelji pa naj dobro premislijo prej, kakor bodo k nam se prosili, kajti blizo smo „zloglasnemu Radvanju“; a težko je človeku dvem gospodarjema služiti, posebno še v takej sobi (bog mi odpusti greh, ako ne zasluži tega imena), kakoršna je tretjemu učitelju namenjena.

S časoma se bodo morebiti tudi naši „purgari“ prepričali, da je dober učitelj mnogo vreden, in da ga ni moči kar iz rokava stresti.

Slovstvo.

„Občna zgodovina za višje razrede narodnih in meščanskih šol.“ V nemškem jeziku spisal prof. dr. Evg Netoliczka, poslovenil Ivan Lapajne. V obliki „Slovenskega učitelja“; strani 90; cena 25 kr., (pri desetih iztisih skupaj samo 20 kr.). — Ta knjiga je ravnokar popolnem doveršena, namreč dotiskana in tudi vezana že. Dobiva se za zdaj samo pri odboru „Učiteljskega društva za slovenski Štajer“ v Ljutomeru. Ako je bil morda katerih naših čitateljev nevoljen, da se je šolska knjiga v našem časopisu priobčevala, je pa zdaj toliko bolj vesel nove, lične, prepotrebne, slovenske

šolske knjige, ki je ponatisnjena iz „Učitelja“. Le na ta način bilo je mogoče, knjigi tako nizko ceno postaviti; kajti nemškemu originalu, ki se tiska v več iztisih in natisih, je cena 40 kr. — Knjiga je za rabo učiteljem in učencem ljudskih in meščanskih šol, Upati je torej, da jo bodo vsi tudi z veseljem sprejeli kajti cele občine zgodovine dosedaj v slovenskem jeziku še nimamo, razen Vertovec — Verne-tove, ki je pa preobširna in predraga za namene naših šol. O obsegu knjige ni treba govoriti, nemški učitelji jo najbolj čislajo; o slovenskem prevodu se nam beseda ne pristoji. Zatorej samo to rečemo: Prijatelji našega napredka: Kupiti si jo za-se, za svoje učence, za šolarske in učiteljske bukvarnice! Po pošti spreta velja 30 kr. poštni kolek stane namreč 5 kr.)

(Naznanilo in vabilo.) Za slovenske šole še nimamo potrebnega navoda za „**nauk o gospodinjstvu**“, ki se mora tudi na ljudskih šolah kolikor toliko razlagati. V „društveni tiskarnici“ (Vereinsbuchdruckerei) v Gradcu je pa izšla pred nekim časom nemška knjiga v tej stroki, ki se mora najboljše za namene naših šol imenovati. Učeni pisatelj, dr. vitez Hermann, svetovalec v učnem ministerstvu je pisal v njej tako jedrnato in pa tako lahko razumljivo, da se je nemškemu učiteljstvu neznanu prikupila. Dokaz temu naj služi to, da so med drugimi v Rottenmann-u na zgornjem Štajerskem vzeli 1180 iztisov, v Lienzenu 420 iztisov, v St. Gallenu 400 iztisov. To izvrstno knjigo je namenil podpisani odbor v slovenskem prevodu v našem organu priobčevati, ako bi bil lastnik nemškega izvirnika brez vse odškodnine v to dovolil, kar pa ni. Toda sama društvena tiskarnica je pa pripravljena, tudi slovensko prestavo založiti, ako bi se jej dalo upanje, da speča kaeih 2000 eksemplarov. Da bi ta predobra knjiga tudi v slovenščini na svitlo prišla, vzela bode podpisani odbor precejšnje število teh knjižic, a ker to še ne bo zadostovalo vabi s tem vse gg. čitatelje, da se blagovolijo pri nas naročiti na to posl. Hermanovo gospodinjstvo, da bi se moglo toliko naročnikov nabrati, da se društveni tiskarnici v Gradcu izplača, založiti jo. Cena knjižice bode menda 40 kr. Oglasila se sprejemajo do 1. feb. narja 1877. *)

V Ljutomeru 8. decembra 1876.

Odbor „Učiteljskega društva za slovenski Štajer“.

Šolske novice in drobtine.

(Iz štajerskega deželnega šolskega sveta.) Iz seje 23. in 30. novembra naznanimo to, kar zadeva slovenski Štajer. Načelnikom krajskih šolskih svetov na Studenci in pri spodnji sv. Kunigundi se izreka zahvala pri stavljenji novih šolskih poslopij. — Simon Kröpej se imenuje učiteljem v Stopercah. Dvorazrednici pri sv. Vidu pri Ptuj in pri sv. Jurju na Ščavnici se razširita na tri razrede. — Starostne doklade se privolijo nadučiteljem: Jože Barle, Karol Udi, Jože Schatz (Sac), Florijan Wratschko (Vračko) in učiteljem: Vido Majcen, Ivan Jager in Anton Sket.

(Iz kranjskega deželnega šolskega sveta.) Iz seje 2. nov. Predsedoval je c. k. deželni namestnik in navzočih je bilo 7 udov. —

*) Naj bi še drugi časniki to vabilo priobčiti izvolili.

Predsednik je otvoril sejo in pozdravil na novo sestavljeni šolski svet pri začetku šestletne dobe ter se nadeja, da se bode po prizadevanji šolskih oblasti in učiteljstva šolstvo napredno razvijalo. Pervi nalog bode sedaj dež. šl. svetu, da se na novo ustanove okrajni in po njih krajni šol. sveti, ter da nasvetuje okrajne nadzornike.*) Prestopi se k dnevnemu redu. Razrešile so se prošnje učencev za oproščenje šolnine na gimnaziji v Ljubljani, v Rudolfovem, v Kočevji in na višji realki v Ljubljani. — Učitelju na Robu se bode začel od š. l. 1877/78 plača povišala od 450 na 500 gld.; učitelju v Hotederšici pa od š. l. 1876/77 od 400 na 450 gl. V Šmarji bode drugi učitelj, ki se ravno kar ustanovlja, imel l. p. 500 fl. od l. 1876/77. — Prošnji dveh pomnoženih krajnih šolskih svetov, da se tam učiteljem poviša letna plača, ste se zaverili. Prošnja učiteljske vdoveki prosi za milostni dar, se je vernila okraj. šol. svetu, ker je bila po. manjkljivo napravljena. Razrešile so se tudi prošnje na zlaščanje kazni.

(Napolnjena učiteljišča). V Celovcu je na moškem učiteljišču 245 pripravnikov in kandidatov, na ženskem pa 88 kandidatinj. V Innsbrucku pa na v obeh zavodih 270 kandidatov in kandidatinj.

(Zagrebško učiteljstvo) se hudo in to po pravici pritožuje, da je mestni zastop vse službe na 12 učiteljskih po 700 gld. in 12 podučiteljskih mest po bornih 500 gld. razdelil.

(Iz Ljutomeru.) Učiteljem našega okraja se še zdaj ni plačala dnina in poština za okrajno učiteljsko konferenco 16.—18. avgusta v Ptuj. Kako je to? Navadno je bila konferenca za naš okraj v Ljutomeru, kjer je samo en dan trajala in komaj 20 gld. stala. Radi tega pa je bil le mali iznesek v proračunu okrajne šolske blagajnice v ta namen odločen. Letos pa so morali vsi učitelji tega okraja po zaukazu okrajnega in po dovoljenji deželnega šolskega sveta v daljni Ptuj na cele tri dni iti, za kar jim gre odškodnina skupaj od kacic 200 gld. Tega denarja — nepreliminarnega — pa zdaj deželni odbor, ki je edini mogoč podpornik, menda izplačati noče in tako učitelji tega okraja potrošenih novcev že 4. mesec zastonj pričakujejo.

(Vabilo.) Učiteljsko društvo v Celji ima v četrtek 28. t. m. ob 10. uri dopoldne svoj glavni zbor. Na dnevnem redu so volitve v odbor in pogovor o zboljšani drugega berila.

Celje 14. decembra 1876.

Odbor.

(Dolžnim naročnikom) smo si dovolili na napis današnje številke dolžno naročnino z modrim svinčnikom zapisati.

Razpisi učiteljskih služb po Slovenskem.

Na Štajerskem: Učiteljska služba v Rajhenburgu do 20. decembra na kr. šol. svet; začasna učiteljska služba na dvorazrednici (z eno paralelko) pri sv. Križu pri Kisli vodi (okr. Rogački) s 420 gld. remuneracije 180 gld., osebne doklade in prostim stan. do 31. dec. na kr. š. sv. Podučiteljska služba v Rajhenburgu (3razr., okr. sevniški) s 480 (360) in 40 gld. za stan. do 10. jan. na kr. š. svet. Podučiteljska služba na tri-razrednici v Radgoni s 560 (420) gld. in stan. do 31. dec. na kr. š. sv.

Na Kranjskem: Učiteljska služba v Hotederšici (1 r. š.) s 450 gl. in stan. do 28. dec. na kr. š. sv.; učiteljski službi v Nadanjemseu, Verbovem s 500 gld. in učiteljske službe v Ternji, Razdertem in Budanjah s 400 gold. in stan. do negotovega časa v Postojno na okr. šolski svet.

Na Koroškem: Učiteljske službe v Št. Danielu, v Slov. sv. Mihaelu, v Kazzaah, v Svabeku in v Rudnah — vse po 400 gld. in stan. do 25. dec. na okr. š. sv. v Velikoven.

V Istri: Služba učiteljice v Jelšanah s 320 gld. in stanovanjem (ali 50 gld.) do 31. dec. na okr. š. sv. v Volovskem (Volosca).

*) To se je že zgodilo.

Premembe pri učiteljstvu po Slovenskem.

Na Štajerskem: G. Fr. Slemenšek (iz Doberne), podučitelj v Vojniku; g. Slavko Flis (iz Tehar.), podučitelj v Ptaju; g. S. Stupan (iz Loč), zač. učitelj v Gorici pri Mozirji. G. Čagran, zač. podučitelj pri Malinedlji; g. Miki, podučitelj v Ljutomeru bode iz službe izstopil in šel na vseučilišče prava se učiti; g. Jos. Kotnik, (Ljublj. uč. kandidat), podučitelj v Mozirji.

Na Kranjskem: G. Jane (iz Nevelj), učitelj v Zgornjem Tuhinu; g. J. Gregorin (učit. kand.), učitelj v Zalognu pri Cerkljah; g. Ant. Ozimek (prej na Dobravi), učitelj v Banjaloka; g. Florijan Kaliger (v Zdoblah na Štaj. r.), učitelj v Mirni peči. G. Žvokelj, učitelj v Ribnici (ne na Vidmu na Št.); g. Pajer, učitelj v Berdu, izstopi iz službe.

Listnica uredništva: Nekateri gg. sodelalci naj nam ne zamerijo, da niso njih spisi v tem tečaju na versto prišli. V bodočem bomo vso zaostalo stvarino porabili; „zgodovina“, katero smo danes dokončali, nam je dosta prostora vzela.

Nr. 286.

Učiteljska služba

2—3

na enorazredni ljudski šoli pri sv. Janžu pri spodnjem Drauburgu z dohodki IV. razreda in prostim stanovanjem v šolskem poslopju se že večkratno razpisuje.

Prosilci, zmožni nemškega in slovenskega jezika v govoru in pisavi, naj pošljejo dostojno dokumentirane prošnje potem predstavljene okrajne šolske gosposke do 1. januarja 1877 krajnemu šolskemu svetu v sv. Janžu pri spodnjem Drauburgu (Post Windisehgratz).

Okrajni šolski svet v Slovenjem Gradcu,

dne 8. novembra 1876.

Pervosednik: Strobach m. p.

Podučiteljska služba

na dvorazredni ljudski šoli pri sv. Ilu pri Turjaku z dohodki tretjega reda in prostim stanovanjem (ena soba v šolskem poslopju) se razpisuje.

Prosilci in prosilke, zmožni nemškega in slovenskega jezika v govoru in pisavi, naj pošljejo svoje dostojne dokumentirane prošnje potem predstavljene okrajne šolske gosposke najdalje do 1. februarja 1877 krajnemu šolskemu svetu v Šent-Ilu pri Turjaku (Post Missling).

Okrajni šolski svet v Marenbergu,

dne 8. decembra 1876.

1—3

Pervosednik: Strobach.

Nr. 326.

Učiteljska služba

2—2

na štirirazredni ljudski šoli v Slovenjem Gradcu z dohodki II. razreda se zaradi definitivnega imenovanja razpisuje, ker se dosedaj le začasno oskerbuje.

Prosilci zmožni nemškega in slovenskega jezika v govoru in pisavi naj vpošljejo dostojno dokumentirane prošnje potem predstavljene okrajne šolske gosposke najdalje do 20. decembra t. l. krajnemu šolskemu svetu v Slovenjem Gradcu.

Okrajni šolski svet v Slov. Gradcu, dne 13. novembra 1876.

Pervosednik: **Strobach m. p.**

Nr. 301.

Učiteljska služba

2—3

na enorazredni ljudski šoli pri Šent Janžu na Peči, z dohodki IV. razreda in prostim stanovanjem se že večkratno razpisuje.

Prosilci, zmožni nemškega in slovenskega jezika v govoru in pisavi, naj pošljejo svoje dostojno dokumentirane prošnje potem predstavljenje okrajne šolske gosposke najdalje do 5. januarja 1877 krajnemu šolskemu svetu v Šent Janž na Peči (Post Wöllan).

Okrajni šolski svet v Šoštajnu, dne 17. novembra 1876.

Pervosednik: **Strobach m. p.**

Učiteljska služba

na enorazrednici v Šent Hemi s služnino IV. razreda in staniščem se razpisuje.

Prošnje se imajo do 15. decembra 1876 poslati krajnemu šolskemu svetu v Šent Hemi pošta Podčetrtek (Wind-Landsberg) poslati.

Okrajni šolski svet Šmarski, dne 28. novembra 1876.

Pervosednik: **Haas l. r.**

Učiteljska služba

na enorazredni ljudski šoli v Terbonji (Trofin) z dohodki IV. razreda in prostim stanovanjem se razpisuje.

Prosilci, zmožni nemškega in slovenskega jezika v govoru in pisavi, naj vpošljejo svoje dostojno dokumentirane prošnje potem predstavljene okrajne šolske gosposke najdalje do 8. decembra t. l. krajnemu šolskemu svetu v Terbonji (Post: Saldenhofen).

Okrajni šolski svet v Marenbergu, dne 24. oktobra 1876.

3—3

Pervosednik: **Strobach.**

Lastništvo „Učiteljsko društvo za slov. Štajer.“

Za uredn. odgovoren Drag. Lorenc. — J. M. Pajk-ova tiskarna v Mariboru.

Die umfangreichsten und erprobtesten Lehr- und Lernmittel
für alle
Abstufungen des Zeichenunterrichtes
an
Knaben- und Mädchen-Volksschulen.

Von
Franz Knappek,
Schulvorstand in Znaim.

Der Zeichenunterricht hat heutzutage nicht nur als ein Hauptfaktor des Fortschrittes in der Kunstindustrie und als ein allgemeines Bildungsmittel, sondern auch durch seine Einführung als **obligaten** Lehrgegenstandes in der Schule eine so ausserordentliche Wichtigkeit erlangt, dass es für jeden Lehrer zur dringenden Pflicht wird, sich mit demselben eingehend zu beschäftigen. Umsomehr muss es ihm aber auch erwünscht sein, Hilfsmittel zu erlangen, die sich auf dem praktischen Boden der Schule bereits bewährt, die ihm einen **rationellen, vollkommen verlässlichen Lehrgang** beim Unterrichte an die Hand geben. Solche Hilfsmittel werden in den hier angezeigten Werken dargeboten.

Die allgemein ästhetische und industrielle Aufgabe des Zeichenunterrichtes befriedigend zu lösen und Aufgaben-Motive zu geben, welche der Fassungskraft der Schüler entsprechen und ihr Erfindungs- und Kombinationsvermögen mächtig anregen, war der leitende Gedanke bei der Bearbeitung dieser Werke.

Methoden und Zeichenmanieren, die ich schon im Jahre 1868 in der „Volksschule“ *) und in anderen Fachblättern besprochen, sind in der Neuzeit von Fachautoritäten anerkannt worden und auch durch die erlassenen gesetzlichen Bestimmungen zu ihrer Geltung gekommen.

Die von mir aufgestellte Methode und das Zeichenmaterial ist nicht etwas Ueberkommenes oder Entlehntes, sondern das Ergebniss einer 25-jährigen Lehrerwirksamkeit. Während dieser habe ich durch 20 Jahre den Zeichenunterricht in der Volksschule geleitet und die bei den Schülern erzielten Resultate liefern wohl den sprechendsten Beweis für die Güte desselben. Auch die Kollegen, die mich beim Unterrichte besuchten, überzeugten sich von der Zweckmässigkeit der Methode und ihrer Erfolge.

Die meth. Handbücher enthalten eine Sammlung von mehr als 1300 Formen, welche für ihre Verwendbarkeit schon dadurch eine Gewähr bietet, dass sie eigentlich aus der Schule hervorgegangen ist, indem sämtliche Formen bei Schülern bereits geübt und rein und korrekt ausgeführt wurden. Der Lehrer findet somit für alle Abstufungen der Volksschule ein reiches in der Schulpraxis bereits erprobtes und verwendbares Material, welches den gesetzlichen Anforderungen vollkommen entspricht.

Sämtliche Lehrmittel zerfallen in drei Gruppen:

A.) Für die Hand der Schüler.

I. Zeichenhefte in 8 Nummern für das Freihandzeichnen an Volksschulen.

Mittelstufe 4 Hefte à 7 Nkr., Oberstufe 4 Hefte à 12 Nkr. 6. Auflage mit 250 Figuren.

Mittelstufe 1. und 2. Heft krummlinige Grund- und einfache Blatt-,

Blüthen- und Fruchtförmigen. — Heft 3, zusammengesetzte Blattformen, theilweise mit Früchten. — Heft 4, gewerbliche Gegenstände. — Oberstufe 4 Hefte. Heft 1, ornamentale Blattformen und Rosetten in gleichseitigen Dreiecken. — Heft 2, Rosetten in Quadraten. — Heft 3, ornamentale Blattformen und Rosetten in regelmässigen Fünf- und Sechsecken. — Heft 4, Verzierungen für Holzarchitektur, für Tapezierer und Schlosser.

II. Uebungshefte für das Freihandzeichnen an Mädchenschulen und zur Selbstübung.

2. Auflage mit 161 Figuren. Die ersten 3 Hefte sind mit jenen für Knaben gemeinschaftlich, weil sich die ersten Uebungen auf der Mittelstufe gleich bleiben; das 1. Heft der Oberstufe enthält geradlinige Dessins, das 2. krummlinige Dessins, das 3. Blumen, Früchte, Längs- und Eckverzierungen, Bordüren, Monogramme, sämmtlich für weibliche Handarbeiten geschmackvoll ausgeführt.

Die von mir im Jahre 1863 angeregte Manier nach Zeichenheften mit vorgedruckten, stufenmässig geordneten Figuren zu zeichnen, hat eine vielfache Anwendung von Fachmännern gefunden. Die Vortheile derselben bestehen in Folgendem:

1. Sind alle Schüler mit demselben Vorbilde zu gleicher Zeit beschäftigt, wodurch die Disciplin sehr gefördert wird.
2. Kann nach den Zeichenheften ein systematischer Stufengang strengstens eingehalten werden.
3. Bekommen die Schüler beim längeren Gebrauche derselben eine Sicherheit im Kontourzeichnen.
4. Kann das Zeichnen aus dem Gedächtnisse und in veränderter Stellung des Vorbildes besonders geübt werden.
5. Können den Schülern auch häusliche Aufgaben nach den in den Zeichenheften vorkommenden Formelelementen gegeben werden.
6. Bleibt dem Lehrer die nöthige Zeit zur Kontrolle übrig.
7. Kann das Diktatzeichnen vielseitig angewendet werden.
8. Mit den Heften der Oberstufe kann das Zeichnen nach Flachmodellen in Verbindung gebracht werden.
9. Das den verschiedenen Bildungsstufen angemessene Grössenverhältniss wird beobachtet.
10. Durch Zusammenstellung der Formelemente wird der Schüler auf der Oberstufe angenehm überrascht.
11. Die Mannigfaltigkeit von Elementarformen bildet seinen Geschmack und macht ihn für das selbständige Erfinden und Combiniren der Formen fähig.
12. Werden die Schüler durch die Anordnung der Figuren und durch die gegebenen Anhaltspunkte zu einer ökonomischen Raumbenützung des Papiers veranlasst.
13. Können die Hefte in Schulen mit verschiedenen Schülerabtheilungen zweckmässig verwendet werden.
14. Kann bei fähigeren Schülern eine höhere Nummer des Heftes angewiesen werden, wodurch ein gewisser Wettstreit entsteht.
15. Verschafft sich der Schüler bei einem sehr geringen Preise nebst dem Zeichenhefte eine Sammlung von verschiedenen Formen.

III. Zeichenhefte für das Freihandzeichnen in den Oberklassen der Volksschulen.

Mit einer Pergamenttafel zu Entwürfen, zum Diktat- und Gedächtniszeichnen. Preis 10 Nkr.

In Schulen, wo nach den Zeichenheften mit vorgedruckten Figuren nicht gezeichnet wird, können diese Hefte, welche aus blankem starken Papier und einer Pergamenttafel bestehen, verwendet werden. Die Figuren aus dem meth. Handbuche (XVI) werden zuerst im grossen Massstabe auf der Pergamenttafel eingeübt und nach vorhergehender allgemeiner Korrektur des Lehrers in das Zeichenheft eingetragen.

Da aus einem Formelemente (nach meinem meth. Handbüchern) oft 4–6 andere Formen auf der Pergamenttafel entwickelt werden, so kann die Zusammenstellung desselben Elementes zu einem harmonischen Ganzen die Schüler durch mehrere Zeichenstunden beschäftigen, was für Klassen mit mehreren Abtheilungen besonders zu empfehlen ist und wodurch viel Papier erspart wird.

Die Zeichenhefte mit Pergamenttafeln sind das **zweckmässigste und billigste** Zeichenmaterial. Die Pergamenttafeln dienen: 1. Zu verschiedenen Vorübungen der krummen Linien in verschiedenen Lagen- und Grössenverhältnissen. 2. Zur Entwicklung, Ableitung und Zusammenstellung der Formen. 3. Zum Zeichnen nach Flachmodellen oder gepressten Pflanzenblättern. 4. Zum Zeichnen von Landkarten. 5. Zum Diktat- und Gedächtniszeichnen. 6. Als Auflage- oder Unterlagblatt, damit das Heft rein erhalten wird.

Die Zeichnung wird auf dem Pergamentpapier ganz deutlich und es kann, da Radirgummi das Pergament nicht angreift, die alte Zeichnung weggebracht und eine andere gezeichnet werden. Die Pergamenttafeln als ein ganz **neues Zeichenmaterial** haben sich bewährt und sind beim Unterrichte wegen ihrer vielseitigen Verwendung und aus Ersparungsrücksichten zu empfehlen.

Was die Schiefer- oder elast. Papptafel für die Unterklassen, das ist die Pergamenttafel für die Oberklassen der Volksschulen.

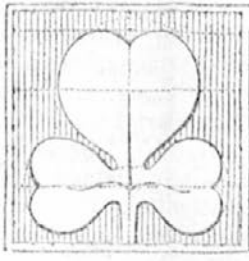
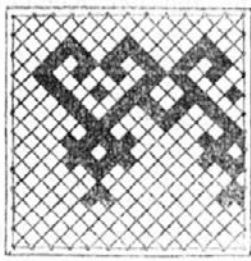
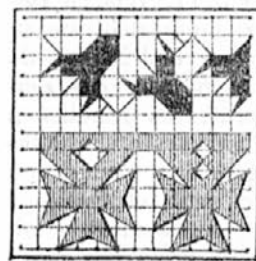
IV. Universalzeichenhefte für die Oberstufe.

Mit einer Pergamenttafel zu Entwürfen, zum Diktat- und Gedächtniszeichnen. 3. Auflage. Preis 12 Nkr.

Die Hefte sind beim Massenunterrichte an Knaben- und besonders an Mädchenschulen zu gebrauchen.

Vorzüglich sollen sie verwendet werden: 1. Zu verschiedenen Entwürfen von Formelementen und deren Zusammenstellung. 2. Für das Zeichnen von Mustern zu Flecht-, Häkel und Stickarbeiten. 3. Zum Zeichnen von Landkarten. 4. Zu Komponierübungen. 5. Zum Diktat und Gedächtniszeichnen. 6. Zum Zeichnen nach einfachen Flachmodellen und gepressten Pflanzenblättern. Die Hefte sind mit Randstigmen, in der Entfernung von $\frac{1}{4}$ cm versehen und von der Eigenthümlichkeit der Figur wird es abhängen, ob man die Randstigmen ganz, theilweise oder gar nicht in Anwendung bringen wird.

Folgende Figuren sollen den Gebrauch der Tafeln versinnlichen:

V.* Uebungshefte für das stigm. Zeichnen.

1. Heft für die Unterstufe mit 1^{cm} Punktweite. Preis 3 Nkr.

2. Heft für die Mittelstufe mit 2^{cm} Punktweite und einer Pergamenttafel zum Diktat- und Gedächtniszeichnen. Preis 6 Nkr.

Damit sich der Anfänger im Zeichnen besser orientiren kann, ist das 1. Heft mit Randziffern versehen. Die weitere Bedeutung derselben und die schulmässige Behandlung der Figuren der Formensammlung findet der Lehrer auf Seite 67 des meth. Handbuchs 1. Abth.

VI.* 100 stigm. Blätter mit Randziffern in der Grösse der Zeichenhefte. Preis 40 Nkr. Netto. Diese Blätter sind für häusliche Aufgaben zu verwenden.

VII.* 100 Universalzeichentafeln mit Randstigmen, auf starkem gut geleimten Papier, für jede Zeichenmanier verwendbar. 1. Grösse 1 fl. 50 kr. 2. Grösse 1 fl. — Diese Tafeln dienen zu häuslichen Aufgaben in den Oberklassen und sind so eingerichtet, wie jene der Universalzeichenhefte. Sie haben den Vortheil, dass man ein beliebig grosses Netz durch die Weg-

assung einzelner Punkte erhalten und dass die Punkte nicht wie bei der Stigmografie in der Zeichnung erscheinen.

VIII.* Rechen-, Schreib- und Zeichentafel. Preis 16 Nkr. Diese ist für die Schüler der Unterklassen bestimmt.

IX.* Rechen-, Schreib- und Zeichen-Mappe. Preis 30 Nkr.

Dieselbe ist 31^{cm} lang und 23^{cm} breit aus starkem Pappendeckel inwendig mit einer leeren und punktirten Schieferfläche versehen und dient zu mannigfachen Uebungen im Rechnen, Schreiben und Zeichnen und zum Aufbewahren der Schulschriften und Zeichnungen.

X. Geometrische Formenlehre nebst den wichtigsten Regeln über das Ausmessen der Flächen und Körper für die Oberklassen der Volksschulen. Mit 95 Figuren. Vierte verbesserte Auflage. Preis 40 Nkr. Diese ist ein Auszug aus dem meth. Handbuche III. Abth.

B.) Für die Hand des Lehrers.

XI. Methodisches Handbuch für das elementare Zeichnen an allg. Volksschulen. 1. Abth. (Unterstufe.) 2. Auflage. Preis 80 Nkr. Hiezu eine Formensammlung mit 117 Figuren Preis 40 Nkr.

Inhalt: 1. Bedeutung und Zweck des Zeichenunterrichtes. 2. Aufgabe und Ziel des Zeichenunterrichtes in der Volksschule. 3. Das Zeichnen und die Auffassung. 4. Die beim Zeichnen betheiligten Kräfte. 5. Wann soll mit dem Zeichnen begonnen werden? 6. Wann soll auf dem Papiere gezeichnet werden? 7. Die Hausaufgaben. 8. Anwendung der verschiedenen Zeichenmanieren; a) das stigm. Zeichnen, b) das Netzzeichnen, c) das Taktzeichnen, d) das Zeichnen nach Diktaten, e) das Zeichnen auf Schieferflächen, f) das Zeichnen aus dem Gedächtnisse, g) das Zeichnen nach dem einheitlichen Vorbilde, h) das Zeichnen in veränderter Stellung des Originals, i) das einheitliche Zeichnen nach einfachen Modellen. 9. Vierzig allg. meth. Grundsätze. 10. Die darstellenden Arbeiten in der Volksschule und das Verhältniss des Ausschneidens zur Stigmografie und den Kompositionen. 11. Welche Behandlung erfordert die Formenlehre und in welcher Beziehung steht sie zu den Formenarbeiten und dem Freihandzeichnen? 12. Die Vor- und Nachtheile der Stigmografie beim Zeichnen. 13. Allgemeine Bemerkungen über das Zeichenmaterial. 14. Berücksichtigung der Eigenthümlichkeiten der kindlichen Natur. 15. Der Lehrstoff. 16. Der Lehrer. 17. Vertheilung des Lehrstoffes auf die einzelnen Schuljahre. 18. Besondere Bemerkungen. 19. Lehr- und Lehrmittel. 20. Methodische Behandlung der Formenlehre und schulmässige Behandlung der Figuren aus der Formensammlung in den Zeichenheften mit Randziffern.

Wie der reichhaltige Inhalt dieser Abtheilung zeigt, wird der Lehrer nicht nur mit den mannigfachen Zeichenmanieren und Methoden des Elementarzeichnenunterrichtes vertraut gemacht, sondern es werden ihm in den 40 meth. Grundsätzen Winke gegeben, wie er diese schwierige Disciplin auch bei den andern Unterrichtsstufen behandeln muss, wenn er einen gesicherten Erfolg erwarten will.

XII. Methodisches Handbuch für das elementare Zeichnen an allgem. Volksschulen. II. Abth. Mittelstufe (3. Klasse). 2. wesentlich umgearbeitete, verbesserte und vermehrte Auflage mit 265 Figuren. Preis 1 fl.

Inhalt: 1. Handhabung strenger Ordnung und Disziplin. 2. Bewältigung von Unbeholfenheit, schwerer Hand und Unreinlichkeit der Anfänger. 3. Zeichnen nach Diktaten und theilweise nach der Taktirmethode, welche Methoden beim Elementarzeichnen die einzig möglichen sind. 4. Reihenfolge der Diktatzeichnungen nach Anleitung ausgewählter planimetrischer Muster. 5. Anwendung der stigm. Methode beim Elementarzeichnen. 6. Ausziehen der Zeichnungen. 7. Besondere Bemerkungen über das geometrische Zeichnen in der Volksschule. 8. Lehrgang für das Zeichnen auf der Mittelstufe; a) das Zeich-

nen mit geraden Linien, b) das Zeichnen mit krummen Linien. 9. Besondere Bemerkungen zu dieser Abtheilung und Formensammlung. Rückschau. 10. Lehr- und Lernmittel.

Der praktische Theil enthält eine ausführliche methodische Behandlung der Formenlehre mit Aufgaben, Fragestellungen und Zeichenübungen und zeigt, wie diese auch auf den folgenden Unterrichtsstufen gehandhabt werden soll. Dieser Umstand und die zahlreiche Formensammlung, welche ausgewählte Formen für Flachmodelle enthält, macht das Buch jedem Volksschullehrer empfehlenswert.

XIII. Methodisches Handbuch für das elementare Zeichnen an Volksschulen. Mit besonderer Berücksichtigung der Mädchenschulen. III. Abtheilung (Mittelstufe 4. Klasse). Zweite, wesentlich verbesserte und vermehrte Auflage mit 292 Figuren. Preis 1 fl. 50 Nkr.

Inhalt: 1. Das Zeichnen auf der Mittelstufe. 2. Bedeutung und Behandlung des Netzzeichnens. 3. Das Zeichnen an Mädchenschulen. 4. Die Bedeutung des Zeichnens nach Flachmodellen an Volksschulen. 5. Wie kann eine Schule mit einfachen Mitteln zu einer Sammlung von Flachmodellen gelangen? 6. Das Komponiren von Elementarformen. 7. Die Kolorirübungen beim Zeichenunterrichte. 8. Kurze Theorie der Farbengebung. 9. Das Zeichnen an Volksschulen mit mehreren Schülerabtheilungen. 10. Vertheilung des Lehrstoffes für 3 Unterrichtsstufen. 11. Besondere Bemerkungen zu dieser Abtheilung und Formensammlung. 12. Lehr- und Lernmittel.

Der zweite Abschnitt enthält die Lehre von den geom. Formen in der Ebene mit besonderer Rücksicht auf das Zeichnen derselben mit freier Hand und enthält 101 in Text eingedruckte Figuren. Die Formensammlung auf 16 Tafeln enthält 205 Aufgabemotive zum Vorzeichnen an der Schultafel. Da die zwei- und dreiklassigen Volksschulen wenigstens das für die Mittelstufe vorgeschriebene Ziel erreichen sollen, so findet der Lehrer derselben mit dem Abschlusse dieser Abtheilung ein hinreichendes Material für das Zeichnen. Die im Inhalte sub 9 gegebenen Winke sind für die Schulen mit mehreren Abtheilungen, welche die schwierigste Aufgabe haben, besonders beachtenswert.

XIV. Methodisches Handbuch für das elementare Zeichnen an allg. Volksschulen. IV. Abth. für die Oberstufe. Zweite, wesentlich umgearbeitete, verbesserte und vermehrte Auflage.

Der Umfang dieser Abtheilung in neuer Auflage erfordert eine besondere Rücksicht auf den Klassenumfang der österr. Schulen und veranlasste mich, dieselbe in Lieferungen erscheinen zu lassen.

Sämmtliche Lieferungen werden über 400 der mannigfaltigsten und anwendbarsten geschmackvollen Formen zum Vorzeichnen an der Schultafel enthalten. Die meisten der Tafeln können aber auch als Vorlagen für die obersten Klassen benützt werden. Das Format ist zu diesem Zwecke handlich und die Figuren, die zum Vorzeichnen dienen, in kleinerem Massstabe deshalb ausgeführt, damit viele aufgenommen werden können und das Werk — welches auch in einzelnen Lieferungen nach Bedürfniss bezogen werden kann — nicht zu kostspielig erscheint.

Die Entwicklung der Formen ist aus der Grundform und den Hilfslinien ersichtlich und die meth. Bemerkungen folgen bei jeder Lieferung auf der innern Seite des Umschlages. Einzelne Abhandlungen über das Zeichnen auf der Oberstufe werden mit Schluss der letzten Lieferung in einem separaten Hefte erscheinen. Die Figuren sind mit Rücksicht auf das neue Metermass im Rahmen der gesetzlichen Bestimmungen entworfen und geeignet den Unterricht im Zeichnen in Bezug auf die Bildung des Geschmackes, des Erfindungs- und Kombinationsvermögens zu einem erfolgreichen zu machen.

Von diesem Handbuche sind bereits 4 Lieferungen à 65 Nkr. erschienen und enthalten: 1. Lieferung mit 161 Figuren. Taf. I und II Gitter, Taf. III—V 90 ornamentale symmetrische Blattformen. Dieselben können auf Pap-

pendeckel gezeichnet, vom Lehrer ausgeschnitten und als Flachmodelle (besonders für Schulen mit mehreren Schülerabtheilungen) mit Vortheil benützt werden. Die Symmetrieachse muss wenigstens 50^{cm} lang sein, wenn das Modell von den Schülern deutlich gesehen werden soll. Eine Anwendung dieser Blattformen enthält die Tafel VI, so wie noch viele Figuren der folgenden Lieferungen. Tafel VII enthält eine Verbindung ähnlicher Blattformen zu Rand- und anderen Verzierungen und in Tafel VIII werden sie zu Teppich- und Tapetenmustern angewendet.

2. Lieferung Tafel IX enthält rosettenartige Einzeichnungen in gleichseitigen Dreiecken, Taf. X—XIII in Quadraten. Alle diese Formen lassen sich zum Diktat- und Gedächtniszeichnen verwenden. Taf. XIII—XVI enthalten Zusammenstellungen dieser Formen zu Paquetten, Teppich- und Tapetenmustern.

3. Lieferung (Taf. XVI—XXIV) enthält bandartige Durchschiebungen und Verbindungen nebst vielfachen Anwendungen.

4. Lieferung Taf. XXIV—XXVII enthält rosettenartige Einzeichnungen in einem über Eck stehenden Quadrate und im Rhombus; Taf. XXVIII und XXIX regelmässige Fünf- und Sechsecke mit 66 geordneten Aufgaben-Motiven. Die Entwicklung wird auf der Pergamenttafel vorgenommen und die harmonische Zusammenstellung in das Reinheft übertragen. Bei den in dieser Lieferung gegebenen Diktaten wurde die Grösse der Zeichenhefte für das Freihandzeichnen (sub Nr. III) berücksichtigt. Dadurch, dass viele Formelemente in den Vielecken einer Tafel entwickelt werden, erspart man oft ein ganzes Heft mit bloss harmonischen Figuren, die gewöhnlich in den Zeichenheften vorkommen. Für das Zeichnen solcher Sternfiguren können auch die 90 symmetrischen Blattformen der 1. Lieferung benützt werden. Die Poligone und die hieraus entwickelten Sternfiguren liegen einem reichen Schatze ornamenter Gestalten zu Grunde und verdienen beim Unterrichte alle Beachtung.

Die weiteren Lieferungen dieses Handbuches kommen erst unter die Presse und werden Aufgabemotive für die Holzarchitektur, für rosettenartige Verzierungen, überhaupt das Mustergiltige, Charaktervolle und Schöne, welches in der praktischen Anwendung begegnet und als Element des dekorativen Kunstgebietes zur Anregung des Geschmackes und Schönheitssinnes dient, enthalten.

XV. Methodisches Handbuch für das Freihandzeichnen an Mädchenschulen. nebst einer Formensammlung mit 161 Figuren. Preis 1 fl. 30 kr.

Inhalt: 1. Bedeutung, Behandlung und Ziel des Freihandzeichnen an Mädchenschulen. 2. Das Zeichnen nach Vorlagen, Wandtafeln und Flachmodellen. 3. Gebrauch der Universalzeichenhefte an Mädchenschulen. 4. Literatur. 5. Lehrgang für 6 Unterrichtsstufen nebst meth. Bemerkungen. Das Zeichenmaterial für die ersten 3 Stufen ist mit dem der Knaben gemeinschaftlich. IV. Stufe enthält geradlinige Dessins, V. Stufe krummlinige, VI. Stufe Blumen, Früchte, Längen- und Eckverzierung, Bordüren, Monogramme. 6. Rückschau, 7. Lehr- und Lernmittel.

XVI. Methodisches Handbuch für den Vorbereitungsunterricht im Freihandzeichnen an Knabenvolksschulen. Mit 255 Figuren. Preis 1 fl. 30 kr.

Dieses Handbuch bespricht das Ziel des ersten Freihandzeichnenunterrichtes in der Volksschule nebst einigen Zeichenmanieren, sowie das Zeichnen an Lehrseminarien und führt meth. Bemerkungen zu den einzelnen Unterrichtsstufen nebst einem reichen Zeichenmaterial, welches mit den Heften für das Freihandzeichnen zusammenfällt. Dieses ist in einer strengen Stufenfolge geordnet, so dass der Schüler eine Sicherheit im Konturzeichnen erhält. Lehrer, welche Zeichenhefte mit vorgedruckten Figuren beim Unterrichte nicht verwenden, können mit Vortheil die leeren Hefte (III) benützen, indem sie die ersten Vorübungen mit krummen Linien in allen möglichen Lagen und Richtungen auf der eingelegten Pergamenttafel in grossem Massstabe zeichnen und erst die schwierigeren Figuren in das Zeichenheft übertragen.

lassen. Den Schülern und Schülerinnen, welche das dargebotene Zeichenmaterial dieser zwei Handbücher durchmachen, kann mit Beruhigung eine schwierigere Vorlage in die Hand gegeben werden.

C.) Für Lehrmittelsammlungen.

XVII. Elementarzeichenschule für die Schüler der Volks- und Gewerbeschulen. 3 Abtheilungen à 82 kr.

Die Elementarzeichenschule ist eigentlich eine Sammlung geom. Formen in ihrer Anwendung; nur die 3. Abth. enthält Ornamente, Frucht- und Pflanzenformen.

XVIII.+ 46 symmetrische Flachmodelle. Preis eines Modelles angestrichen 30 Nkr. unangestrichen 25 Nkr. netto.

Die Flachmodelle, deren Symmetrie-Hauptachse 34^{cm} lang ist, dienen zur Unterstützung des Zeichnens nach dem 6. und 7. Zeichenhefte, können aber als selbständige Formelemente für die Mittelklassen, sobald sich die Schüler die nöthige Sicherheit des Auges in der Punktsetzung und Linienführung angeeignet haben, beim Massenunterrichte, besonders mit mehreren Abtheilungen, benützt werden.

Nach den im meth. Handbuche (16) gegebenen Motiven kann sich dieselben jeder Lehrer auch in Pappdeckel in einer angemessenen Grösse ausschneiden.

Durch die Einführung dieser Flachrelief-Modelle in den Oberklassen unserer Volksschulen wird eine empfundene Lücke im Zeichenunterrichte ausgefüllt, indem die schwierige Aufgabe, die ein Lehrer mit mehreren Schülerabtheilungen hat, bedeutend erleichtert und die Schüler in der halben Zeit noch einmal so weit gebracht werden, als dies bisher der Fall war. Ein verständnissrichtiges Angeben der Schattenlinien kann auf dieser Unterrichtsstufe nur durch Flachmodelle erzielt und der Unterricht rationell betrieben werden.

In dem Zeichnen nach der wirklichen Form liegt der Schwerpunkt eines korrekten fruchtbringenden Zeichenunterrichtes.

Die angeführten Lehrmittel sind nach meiner vieljährigen Erfahrung auf dem praktischen Boden der Volksschule entstanden und werden auch für denselben passen. Sie sind in den Fachblättern des In- und Auslandes günstig beurtheilt und von den Unterrichtsbehörden empfohlen worden.

Die mit einem Sternchen bezeichneten Artikel sind nur direkt vom Verleger zu beziehen und es werden den Abnehmern angemessene Perzente zugestanden. Die übrigen sind in Commission von L. W. Seidel & Sohn in Wien und durch alle soliden Buchhandlungen des In- und Auslandes zu haben.

Einzelne Figuren aus den Zeichenheften und dem meth. Handbuche für das Freihandzeichnen an Knaben- und Mädchenschulen.

